

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора педагогічних наук, професора
БАХМАТ Наталії Валеріївни, на дисертаційне дослідження
**КОЗЛЕНКА Володимира Григоровича «СИСТЕМА РОЗВИТКУ
ПРОЄКТНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ»**,
подане на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук
за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Актуальність дисертаційного дослідження Козленко Володимира Григоровича обумовлюється Численні дослідження показали, що реальне (діяльнісне) оволодіння проєктною культурою педагогом можливе лише у процесі проєктування своєї власної професійної діяльності. Цей процес повинен мати адекватні ресурси і насамперед методологічне забезпечення та супровід. Із цього випливає принципово важливий висновок: оволодіння проєктною культурою потребує активної роботи педагога-проєктанта у спеціально організованих умовах. Водночас, здійснений аналіз наукових досліджень щодо проблеми розвитку проєктної культури майбутнього педагога дозволив автору зробити висновок, що ця важлива складова системи вищої професійно-педагогічної освіти не отримала належного наукового осмислення з боку вітчизняних учених, питання розвитку проєктної культури майбутнього педагога ще не достатньо опрацьовані в педагогічних дослідженнях. Свідченням чого є різні підходи до визначення основних складових проєктної культури та педагогічних умов її формування; відсутність системи розвитку проєктної культури майбутнього педагога у професійній підготовці.

У результаті вивчення теоретичних і практичних аспектів проблеми розвитку проєктної культури майбутніх педагогів автором було виявлено низку суперечностей між: зростаючою значущістю педагогічного проєктування як основного засобу та механізму інноваційного розвитку освіти і нерозробленістю концептуально-методологічних засад розвитку проєктної культури майбутніх педагогів, науково обґрунтованих педагогічних стратегій для забезпечення відповідного процесу; потребою у формуванні нового педагогічного професіоналізму як основи побудови практики інноваційної освіти та недостатньою розробленістю навчально-методичного забезпечення системи розвитку проєктної культури майбутніх педагогів; між цілісністю, багатоаспектністю діяльності майбутнього педагога, що передбачає проєктну діяльність, і недостатньою відтвореністю й дискретним її відображенням у змісті професійної підготовки майбутніх педагогів; між необхідністю цілеспрямованої підготовки майбутнього педагога і нерозробленістю необхідних для цього проєктних технологій, спроможних забезпечити цілісність, системність і якість зазначеного процесу.

Подолання зазначених суперечностей потребує від закладів вищої освіти впровадження таких технологій професійної підготовки майбутніх педагогів, які були б спрямовані на створення сприятливих умов для формування та розвитку проєктної культури. Недостатня обґрунтованість теоретичних і практичних аспектів розв'язання окресленої проблеми, необхідність усунення визначених суперечностей зумовили вибір теми дисертації В. Козленко «**Система розвитку проєктної культури майбутніх педагогів**».

Дисертація складається зі вступу, п'яти розділів, висновків до розділів, висновків, списку використаних джерел (305 найменувань, із них – 24 іноземною мовою), 8 додатків. Загальний обсяг роботи – 444 сторінок, із них 350 сторінок основного тексту. Робота містить 22 таблиці та 9 рисунків.

У **Вступі** дослідником обґрунтовано актуальність вибору теми роботи, доведено, що реальне (діяльнісне) оволодіння проєктною культурою педагогом можливе лише у процесі проєктування своєї власної професійної діяльності. Цей процес повинен мати адекватні ресурси і насамперед методологічне забезпечення та супровід. Із цього випливає принципово важливий висновок: оволодіння проєктною культурою потребує активної роботи педагога-проєктанта у спеціально організованих умовах. Автор вказав на зв'язок обраної теми з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до науково-дослідної теми кафедри педагогіки та менеджменту освіти Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (нині кафедра педагогіки та спеціальної освіти Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка) «Соціально-професійне становлення особистості» (реєстраційний № 0116U003481). Тему дисертаційного дослідження затверджено вченою радою Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (протокол № 8 від 28.12.2021 р.).

Наукова новизна і теоретичне значення одержаних результатів полягають у тому, що:

– *вперше* на основі суттєвих положень методологічних підходів (системного, компетентнісного, особистісно-орієнтованого, діяльнісного, аксіологічного, проєктного) обґрунтовано концепцію та розроблено систему розвитку проєктної культури майбутніх педагогів як єдність взаємообумовлених елементів, охоплених причинно-наслідковими зв'язками та зв'язками координування;

– побудовано та експериментально перевірено модель розвитку проєктної культури майбутніх педагогів, складниками якої є: мотиваційно-цільовий, концептуально-стратегічний, організаційно-діяльнісний, змістовно-

технологічний, діагностико-результативний блоки, що пов'язані функціональними зв'язками;

– обґрунтовано педагогічні умови реалізації моделі розвитку проектної культури майбутніх педагогів, а саме: застосування проектних технологій у професійній підготовці майбутнього педагога; тренінгові заняття як засіб розвитку проектної культури майбутнього педагога; розвиток проектної культури майбутнього педагога у груповій науково-дослідницькій діяльності; використання інформаційно-комп'ютерних технологій в системі розвитку проектної культури майбутнього педагога;

– визначено критерії (мотиваційний, когнітивний, поведінковий, оцінний), показники та рівні (продуктивний (високий), репродуктивний (середній), елементарний (низький) сформованості проектної культури майбутніх педагогів; розроблено методику розвитку проектної культури майбутніх педагогів у професійній підготовці;

– *уточнено* зміст понять «проект», «педагогічний проект», «проектування», «проектна діяльність», «проектне навчання», «підготовка майбутніх учителів до проектної діяльності», «проектна компетентність майбутнього педагога», «професійна культура», «педагогічна культура», «проектна культура майбутнього педагога»; структурні складові та функціональні властивості проектної культури майбутніх педагогів;

– *подальшого розвитку набули* уявлення про особливості, теоретичні, змістові, організаційні, методичні засади підготовки майбутніх педагогів; форми, методи, засоби та технології розвитку проектної культури майбутніх педагогів, спрямовані на підвищення ефективності даного процесу.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробці та впровадженні теоретично обґрунтованої й експериментально перевіреної системи розвитку проектної культури майбутніх педагогів.

Матеріали дослідження можуть бути використані в процесі розробки освітніх стандартів й освітніх програм із професійної підготовки педагогів, для створення та впровадження в освітній процес закладів вищої освіти нових освітніх компонентів навчально-методичного забезпечення професійної підготовки майбутніх педагогів; для розширення та оновлення змісту навчальних курсів «Педагогіка», «Інноваційні педагогічні технології в освіті», «Сучасні освітні технології», «Інформаційно-комунікаційні технології» та ін.; для розроблення спецкурсів, курсів за вибором студентів, спецсеминарів, підручників, навчальних посібників; для організації виробничої практики; у проведенні наукових досліджень з означеної проблематики.

Результати дисертаційної роботи *впроваджено* в освітній процес Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка (довідка № 13-н від 01.03.2024 р.), Сумського державного педагогічного університету ім. А. С. Макаренка (довідка № 612 від 19.03.2024 р.), Південноукраїнського національного університету імені К. Д. Ушинського (довідка № 566/30 від 25.03.2024 р.), Волинського національного університету імені Лесі Українки (довідка № 03-24/01/970 від 28.03.2024 р.), Українського державного університету імені Михайла Драгоманова (довідка № 247 від 03.04.2024 р.).

У першому розділі «Історико-гносеологічний і сутнісно-феноменологічний аналіз проєктної культури майбутніх педагогів» автором на основі аналізу наукових праць висвітлено основні підходи до визначення понять: «проєкт», «педагогічний проєкт», «проєктування», «проєктна діяльність», «проєктне навчання», «підготовка майбутніх учителів до проєктної діяльності», «проєктна компетентність майбутнього педагога», «професійна культура», «педагогічна культура», «проєктна культура майбутнього педагога». Це уможливило уточнення ключових понять дослідження. У ході дослідження встановлено, що педагогічний проєкт – це планована та систематична діяльність педагога, спрямована на досягнення конкретної мети в навчальному або виховному процесі. Він базується на проєктному підході до навчання та включає створення і реалізацію плану дій, який зорієнтований на досягнення певних результатів учіння або розвитку учнів. Дослідник також доводить, що підготовка майбутніх учителів до проєктної діяльності – це складний педагогічний процес усвідомленої, цілеспрямованої, саморегульованої діяльності педагога, спрямований на ефективне розв’язання професійно-педагогічних завдань шляхом удосконалення освітнього процесу, використання нових ідей та проєктної технології.

На підставі наукових досліджень і, з врахуванням ідеї та досягнень культурної антропології, сутності проєктної діяльності, етапності освітнього проєкту, В. Козленко були виокремлені в проєктній культурі наступні компоненти: когнітивний, діяльнісний, особистісний й соціальний.

Результати дослідження за першим розділом подані в 17 публікаціях автора.

У другому розділі «Концептуальні засади розвитку проєктної культури майбутніх педагогів» В. Козленко встановлено, що роки незалежності стали періодом активного реформування та розвитку педагогічної освіти в Україні: гуманізація та фундаменталізація освіти, впровадження нових педагогічних концепцій тощо. Підготовка висококваліфікованих педагогічних кадрів є одним із пріоритетних завдань системи вищої освіти в Україні. Якість

підготовки майбутніх вчителів визначає рівень розвитку всієї системи освіти та перспективи формування інтелектуального потенціалу нації.

У ході дослідження виявлено низку проблем у підготовці майбутніх педагогів: застарілість змісту освіти, слабка практична підготовка, недостатня сформованість фахових компетентностей. За результатами проведеного опитування студентів, дослідником було виявлено, що наразі відсутні уявлення у майбутніх педагогів про основні науково-теоретичні засади управління освітніми і науковими проектами. Молоді педагоги не володіють методологією, необхідними інструментами та технологіями управління проектами, що ускладнює їх участь у проектах, знижує ефективність такої діяльності.

Методологічними підходами до дослідження проблеми розвитку проектної культури у майбутніх педагогів В. Козленко визначено системний, компетентнісний, особистісно-орієнтований, діяльнісний, аксіологічний, проектний підходи.

Зміст розділу висвітлено в 4 публікаціях автора.

У третьому розділі **«Структурно-функціональна модель розвитку проектної культури майбутніх педагогів»** моделюючи структуру і змістом системи підготовки майбутніх педагогів до розвитку проектної культури, В. Козленко враховував основні засади моделювання, які визначають її функції у педагогічному дослідженні, оскільки лише за дотримання цих принципів моделювання як метод наукового дослідження дозволяє об'єднати емпіричне і теоретичне у педагогічному дослідженні, тобто поєднувати в ході вивчення педагогічного об'єкта пряме спостереження, факти, експеримент із побудовою логічних конструкцій та наукових абстракцій.

Враховуючи структуру, особливості досліджуваного процесу та обраного підходу дослідник здійснив спробу розробки такої структурно-функціональної моделі, яка б дозволила з урахуванням сучасних реалій здійснювати розвиток проектної культури майбутнього педагога. Модель проектувалася на основі соціального замовлення суспільства на підготовку педагога, вимог державного освітнього стандарту до рівня освітньої та професійної підготовки вчителя.

Передумовами розробки моделі формування проектної культури майбутнього педагога слугувало розуміння, що основною метою самопізнання, самоактуалізації, самовизначення є усвідомлення, осмислення й переосмислення студентом засобів здійснення педагогічної діяльності та себе як її суб'єкта, що забезпечує: здатність до рефлексивного засобу здійснення та аналізу педагогічної діяльності з метою її коригування; саморегуляцію студента як суб'єкта творчої навчальної діяльності, що опосередкована професійною самоактуалізацією; актуалізацію внутрішніх потенційних можливостей особистості, що виявляється у креативній поведінці та є підставою становлення творчої позиції.

Розроблена модель розвитку проєктної культури майбутнього педагога складається з мотиваційно-цільового, концептуально-стратегічного, організаційно-діяльнісного, змістовно-технологічного, діагностико-результативного блоків, пов'язаних функціональними зв'язками. Виділені автором рівні проєктної культури майбутніх педагогів використовувалися у дослідженні динаміки розвитку проєктної культури студентів-педагогів в експериментальних умовах, орієнтованих на створення проєктно-освітнього середовища, що сприяє розвитку проєктної культури студента та позиції проєктувальника як способу особистісної та професійної самореалізації.

Основні положення розділу висвітлено в десяти публікаціях авторки.

У четвертому розділі «Педагогічні умови розвитку проєктної культури майбутніх педагогів» встановлено, що застосування проєктної технології у професійній підготовці майбутніх педагогів забезпечує поєднання теоретичних знань із практичною діяльністю, розвиток творчого та критичного мислення у студентів, дозволяє розвивати навички планування й реалізації навчальних, дослідницьких та інноваційних проєктів. Проєктна технологія передбачає самостійну діяльність студентів з планування, розробки та презентації власних освітніх проєктів. Це дозволяє майбутнім педагогам змоделювати ситуації професійної діяльності, набути досвіду командної взаємодії, дослідницьких навичок пошуку та опрацювання інформації, розвинути презентаційні вміння. Автор показує, що для формування проєктної культури майбутніх педагогів доцільно організовувати виконання науково-дослідних робіт у форматі командних проєктів, що передбачає розподіл ролей, самостійність, взаємодопомогу та презентацію результатів. Науково-дослідницька діяльність студентів є невід'ємною складовою професійної підготовки майбутніх педагогів у закладах вищої освіти. Вона сприяє формуванню наукового світогляду, оволодінню методологією наукових досліджень, розвитку аналітичних та творчих здібностей. Важливу роль у науково-дослідницькій діяльності відіграють лабораторні заняття, курсові та дипломні роботи, що дозволяють майбутнім педагогам набути практичного досвіду проведення досліджень, вмінь планування, організації, аналізу та презентації результатів.

Встановлено, що поєднання теоретичного і практичного навчання, групової діяльності та інформаційних технологій створює сприятливі умови для розвитку проєктної культури майбутніх педагогів.

Основні результати розділу висвітлено в семи публікаціях автора.

У п'ятому розділі «Експериментальне дослідження ефективності педагогічної системи розвитку проєктної культури майбутніх педагогів» описано дослідно-експериментальну роботу, яка автором проводилась впродовж 2021–2023 н. р. На різних етапах педагогічного експерименту дослідженням

охоплено 475 студентів закладів вищої освіти. Така дослідницька база дала змогу забезпечити репрезентативність статистично достовірної вибірки й розширити межі використання теоретичних висновків і практичних рекомендацій.

Згідно поставленого завдання у роботі оцінено рівень кожного компонента учасників експериментальною і контрольною груп. Динаміка сформованості компонентів відстежувалася за допомогою проведення трьох діагностичних зрізів: – перший зріз проводився до формувального етапу експериментальної роботи з метою отримання початкових даних, пов'язаних з оцінкою рівня розвитку проектної культури у майбутніх педагогів; – другий – для систематичного діагностування досягнень студентів і своєчасної корекції методики щодо впровадження моделі розвитку проектної культури у майбутніх педагогів; – третій зріз проводився після формувального етапу експерименту для виявлення рівня сформованості компонентів проектної культури майбутніх педагогів.

Оскільки впровадження експериментальної методики було спрямоване на формування готовності до професійної діяльності студентів тільки експериментальної групи, дані, одержані в процесі підсумкового діагностування, мали продемонструвати відмінності між результатами оцінювання рівнів сформованості відповідної якості студентів ЕГ та КГ. Якісний аналіз показників, на основі порівняння результатів діагностичних показників у студентів експериментальної і контрольних груп, а також математичні розрахунки, дають можливість зробити висновок про те, що високий рівень проектної культури майбутніх педагогів в експериментальній групі вище, ніж в контрольній. Продуктивний рівень проектної культури в експериментальній групі склав 29,8 %, що на 14,9 % вище, ніж в контрольній групі. Базовий репродуктивний рівень зафіксований у 44,8 % студентів експериментальної групи і 37,7 % – контрольній. Елементарний рівень складає відповідно 25,4 % і 44,8 % (різниця 19,4 %). Кількісна і якісна інтерпретація даних експериментального дослідження, дозволяє стверджувати про ефективність розробленої моделі поетапної організації процесу розвитку проектної культури майбутніх педагогів.

Основні наукові результати розділу опубліковані у семи працях автора.

Аналіз дисертаційної роботи В. Козленка дозволяє дійти висновку, що він на високому рівні володіє методами організації та проведення наукового дослідження та експерименту, узагальнення й аналізу отриманих результатів. Ідеї і висновки, що становлять сутність наукової роботи, сформульовано ним самостійно.

Оцінюючи дисертаційне дослідження В. Козленка, слід зазначити, що достовірність та обґрунтованість наукових положень і висновків, сформульованих у роботі, забезпечується логікою, системністю, та структурованістю контенту та різноманітністю джерельної бази.

Результати дисертаційної роботи висвітлено в 31 науковій праці, які відображають основні результати дослідження (27 – одноосібних): з них 17 статей у наукових виданнях, внесених до Переліку наукових фахових видань України, 1 розділ монографії, 3 статті в наукових виданнях, що входять до бази Web of Science Core Collection, 10 тез у матеріалах науково-практичних конференцій.

Кандидатську дисертацію на тему «Адміністративно-правові основи діяльності національного антикорупційного бюро України» зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право захищено в 2016 р. Її матеріали в тексті докторської дисертації не використовуються.

Кількість та повнота висвітлення положень наукового дисертаційного дослідження у наукових публікаціях В. Козленка за темою дисертації відповідає чинним вимогам.

У цілому позитивно оцінюючи дисертаційну роботу В. Козленка, необхідно висловити деякі критичні судження:

1. Обґрунтовуючи актуальність проблеми дисертаційного дослідження, автор виокремлює низку суперечностей. Бажано було б роботі більш чітко окреслити, які з них усунено в роботі.

2. Розділ 2 автор позначив як «Концептуальні засади розвитку проектної культури майбутніх педагогів», однак у завданнях такої цілі автор не ставить

3. У розробленні структурно-функціональної моделі розвитку проектної культури автор не дає визначення цьому явищу.

4. За нашим баченням мета, що зазначена на рис.3.1. та результат потребують кореляції.

5. На жаль, у розв'язанні означеної у роботі проблеми, автор досить скупко розкриває аспекти, які торкаються задіяння цифрових технологій.

Слід зазначити, що зроблені зауваження і побажання стосуються дискусійних питань, що не впливають на загальний високий науковий рівень дисертаційної роботи В. Козленка та не піддають сумніву основні наукові результати, отримані дослідником.

Аналіз дисертаційної роботи дає підстави зробити загальний висновок, що дисертаційне дослідження **Козленко Володимира Григоровича «Система розвитку проектної культури майбутніх педагогів»**, подане на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю **13.00.04 – теорія і методика професійної освіти**, є завершеним, цілісним, самостійним науковим дослідженням, яке має наукову новизну, теоретичне та практичне значення.

За актуальністю обраної теми, науковою новизною і практичним значенням отриманих результатів робота дослідження **Козленко Володимира Григоровича «Система розвитку проєктної культури майбутніх педагогів»**, відповідає нормативним вимогам п. 11 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. №567 (зі змінами), що є підставою для присудження її автору **КОЗЛЕНКУ Володимирі Григоровичу**, наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри теорії та методик
початкової школи, педагогічного факультету
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка

Наталія БАХМАТ

